

EMIL CIORAN ȘI BUCUR ȚINCU [MĂRTURII ȘI DOCUMENTE]

MARIN DIACONU*

EMIL CIORAN AND BUCUR ȚINCU [TESTIMONIES AND DOCUMENTS]

ABSTRACT: Emil Cioran and Bucur Țincu friendship is the longest in the life of the philosopher on the heights of despair. This friendship started in the childhood, while playing, continued at school, and became even stronger during the university years and during the courses of specialization, unrelenting over time, when they were separated by thousands of kilometers and ideological fears.

KEYWORDS: friendship; memories; melancholy.

Tipul introvertit care era Emil Cioran a fost mai degrabă prietenul neliniștilor metafizice, al bibliotecilor, al cărților decât al semenilor. Cândva, în copilărie, cred că era un copil normal, ca mai toți copiii. Mă îndoiesc însă că în jocurile copilăriei era pe atât de expansiv pe cât se laudă în convorbirile, în interviurile date înspre bătrânețe.

Fapt este că a avut câțiva buni prieteni, cu care a întreținut relații bune prin multe decenii, chiar și în ciuda distanțelor ori a opreliștilor ideologice exterioare.

Dintre relațiile lui cu unii dintre acești câțiva am vorbit în comunicări din anii anteriori ai colocviilor cioraniene. Acum, aduc în atenție relația prietenească cu Bucur Țincu. Acesta este mult mai puțin cunoscut ascultătorului (citorului) decât Emil Cioran, nu doar în cadrul colocviilor de aici, ci și în ansamblul vieții culturale românești. De aceea, îmi îngădui o identificare a personalității lui ca într-o restrânsă fișă de dicționar pentru uzul nostru, aici.

Bucur Țincu s-a născut în 7 septembrie 1910, în Rășinari, jud. Sibiu și s-a prăpădit curând după împlinirea vârstei de 77 de ani, în 15 septembrie 1987, în București și a fost înmormântat în Rășinari.

După cursurile școlii primare din satul natal, el face studii gimnaziale și liceale în Sibiu, la „Gheorghe Lazăr”. Țincu urmează apoi cursurile Facultății de Filosofie și Litere din Cluj (1928–1932), cu licența în filosofie. Încă din studenție, intră pe terenul publicisticii. Vine o specializare la Paris – idealul oricărui rășinărean al vremii intrat în viața culturală. Mai apoi, Bucur Țincu este profesor de filosofie și drept la licee din Tulcea, Cluj și Buzău. În anii războiului mondial, el este funcționar ministerial și atașat de presă la Berlin. În anii imediat postbelici, cade și Bucur Țincu în lotul „epuraților”. Peste alți ani, de-abia este încadrat ca documentarist; pentru ca, mai apoi, destinderea și „deschiderea” ideologică din 1964 să-l avanseze ca cercetător la Institutul de Cercetări Economice din București (1964–1970) și la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” (1970–1975), de unde se pensionează.

Bucur Țincu a scris o singură carte: *Apărarea civilizației*, manuscris premiat de Fundațiile Regale și tipărit în 1938. El are o bogată activitate publicistică, eseistică și istorico-literară, la: *Drumul nou*, *Țara noastră*, *Pagini literare*, *Gând Românesc*, *Gândirea*,

* Universitatea Politehnica din București

Linia dreaptă, Revista Fundațiilor Regale, Țara, Voința Transilvaniei etc.; iar după 1964, la: *Luceafărul, Astra, Arcade, Tribuna României, Revista de istorie și teorie literară, Transilvania, Viața Românească* ș.a.; precum și câteva importante studii istorico-literare în volume colective sau în publicații culturale.

În ultimii 25 de ani, Marta Petreu i-a reeditat *Apararea civilizației* (2 ediții, 2000 și 2009). Să sperăm că cineva se va învrednici și-i va aduna studiile și o parte din eseistică într-o culegere literară.

Prietenia lui Emil Cioran cu Bucur Țincu este cea mai lungă prietenie a gânditorului ce se plasează pe culmile disperării. Ea începe în anii copilăriei, la joacă, se continuă în vremea școlarizării, se intensifică ideatic în vremea studenției și a studiilor de specializare, spre a continua, în cadre restrânse, și atunci când îi despărțeau mii de kilometri și temeri ideologice.

În anii bătrâneții, Cioran îi are vii în amintire pe „Ținci” – adică, pe frații Bucur și Petre Țincu. Despre ei, peste decenii, în 1976, Emil Cioran îi mărturisea fratelui Aurel: „El [Bucur] și Petru au avut un rol mare în «formarea mea»”. Pentru Petru – mai mic cu doi ani (n. 1913) –, Emil are o mare admirație, întrucât acesta, ca licean, reușește să publice cartea intitulată *Moartea civilizației* (1929). Din păcate, acest Petru Țincu n-a ajuns decât director al unei bănci agricole (m. 1970) –, iar azi, doar Cioran, prin scrieri ale lui, îl mai menține viu și îl scoate din anonimul postum.

Relația lui Emil Cioran cu Bucur Țincu a fost mult mai strânsă, întrucât au fost colegi de școală primară, de gimnaziu și de liceu la „Gh. Lazăr” din Sibiu. De la clasa I până la absolvirea liceului, Țincu a fost mereu într-o clasă mai mare, întrucât, născut în toamna lui 1910, a fost dat la școală primară la vârsta de șase ani împliniți chiar în septembrie, când începeau și pe atunci cursurile școlii primare.

În liceu, amândoi sunt membri ai Societății de lectură „Alexandru Vlahuță”. Aici, în anul școlar 1927–1928, Bucur Țincu prezintă referatul *Rolul românilor în istoria universală*, iar – Emil Cioran rostește trei referate, despre Ilarie Chendi, o carte a lui G. Ciprian și despre *Sandhana* lui Rabindranath Tagore, tradusă de Nichifor Crainic.

O *Lege a învățământului secundar*, adoptată în primăvara lui 1928, face ca cei doi prieteni să susțină bacalaureatul în același an calendaristic: Bucur Țincu în vară, ca absolvent al clasei a VIII-a, și Emil Cioran în toamnă, după promovarea examenelor (fără frecvență, deci) pentru clasa a VIII-a în aceeași lună, septembrie 1928.

Sub nu știu ce împrejurări, toamna (în octombrie), Țincu se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere din Cluj, iar Cioran se orientează pentru București.

Aici, Emil Cioran se acomodează cu mari dificultăți. Disconfortului personal (insomnia ș.a.) i se adaugă multe alte împrejurări pentru care nu este suficient de maleabil, adaptabil. Alți oameni, alți colegi, doar un prieten: Nicolae Tatu – fost culeg de liceu, care ajunge în București doar la sfârșitul anului '28, după o tentativă nereușită de a face studii universitare la Roma, ca greco-catolic ce era. Altă mentalitate, cu mulți colegi care se cunoșteau din licee bucureștene; cunosători de limbă și cultură franceză. Cu o viață într-un cămin studentesc ultracentral, dar neîncălzit. Astfel că tânărul Cioran se avântă în bibliotecă, în cărți, în solitudine. Apropiat sufletește nu-i este decât îndepărtatul spațial Bucur Țincu.

Nu s-a păstrat – sau, mai exact –, nu se cunoaște (public) vreun schimb de scrisori între cei doi prieteni din anul I de studenție.

Reconstituirea corespondenței dintre cei doi prieteni se poate face, deocamdată, doar în baza scrisorilor trimise de Cioran. Nu știm ce ne poate rezerva viitorul.

Prima scrisoare a lui Cioran este datată: 2 noiembrie 1930 – deci, chiar la începutul anului al II-lea de studenție. Curând, urmează altele, în 1931, 1932 și 1933 – în total: 14 scrisori, identificate până în prezent. Ca un făcut, nu s-a păstrat nicio scrisoare a lui Țincu înspre Cioran – deși din scrisorile existente aflăm că s-au primit câteva. E curios, și pentru că Emil era un păstrător al înscrisurilor.

Astfel încât, considerațiile comentariului se pot face doar în marginea scrisorilor lui Emil Cioran. Textele lor sunt totuși suficiente pentru un special comentariu.

Aceste scrisori ale lui Cioran prezintă o deosebită importanță pentru cunoașterea etapei de formare și de avânt ca gândire ale lui Cioran. Însemnările de lectură din ceea ce Constantin Barbu a denumit „Caietul din 1927” sunt simple însemnări de lectură. Cu dificultate ai putea scrie că prin ele se întrevede gânditorul din tinerețe și de la maturitate Emil Cioran. Desigur, într-o mai mare măsură, însemnările de lectură, reflecțiile sau referate din anii studenției ar putea – cu bunăvoința comentatorului și a interpretului – să prefigureze profilul gânditorului din cartea de debut editorial și din întreaga operă. El este, în aceste scrieri din vremea studenției, cam cum este statuia prefigurată în blocul de marmură – cu o metaforă clasică în istoria filosofiei universale.

În schimb, în aceste scrisori către Bucur Țincu – care țin și ele de vremea, de subetapa studenției –, deja tânărul gânditor dăltuiește profilul și conținutul statuii-viziune filosofică, depusă și expusă în cartea de debut editorial: *Pe culmile disperării* (1934).

Inspirată a fost Marta Petreu când a văzut ideea de a tipări aceste scrisori (12 din 14) într-o broșură și printr-o aleasă inspirație – poate chiar conștientizată – le-a botezat cu titlul *12 scrisori de pe culmile disperării* (broșură apărută ca nr. 12 al revistei „Apostrof”, decembrie 1995; „dosar” îngrijit de Ion Vartic) (trad. în limba italiană, în 2013). (Vezi, aceleași texte și în: *Opere*, vol. II, p. 987–999, 1001–1020, 1022–1023 și 1025–1027.)

La Centenarul nașterii lui Emil Cioran, cel mai mare cotidian spaniol, *El País*, reproduce integral, în numărul lui din 9 aprilie 2011, scrisoarea din 23 septembrie 1932, adresată de Cioran lui Bucur Țincu. Din ea, citez aici doar o frază și încheierea. „Problemele de filosofia culturii, a istoriei, ale caracterologiei și ale antropologiei filosofice mă entuziasmează atât de mult, încât nu pot concepe că le-aș părăsi vreodată” (*Opere*, vol. II. București, Ed. Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2012, p. 1019). Iată și încheierea: „Un lucru este tragic: facem combinațiuni prea serioase pentru vârsta noastră. Am îmbătrânit prea devreme” (p. 1020).

Spunem, mai înainte, că în ediția de *Opere* se află 14 scrisori ale lui Cioran. Față de broșuri – cea din Biblioteca Apostrof și cea de la Muzeul Literaturii Române –, sunt în plus două scrisori, din (...?) 1931 și 10 noiembrie 1931, existente în Biblioteca Academiei Române și provenite din donația George Brăiloiu.

Întrucât textul de față este o comunicare despre relația de prietenie dintre Emil Cioran și Bucur Țincu – și nu un studiu despre *formarea* viziunii filosofice a lui Cioran –, nu voi intra, analitic și sintetic, în conținutul și forma scrisorilor. Ci doar semnez – ca să argumentez, prin exemplificare – câteva concepte și idei care-l vor neliniști metafizic pentru toată viața și prin care rămâne – cum am scris cândva – un gânditor reprezentativ al românilor, dar nu și pentru spiritualitatea filosofică românească.

Vă rog să-mi îngăduiți să preiau integral prima scrisoare a lui Emil Cioran către Bucur Țincu, într-un fel, o prefigurare a tuturor celorlalte.

Către Bucur Țincu
București, 2 nov[embrie] 1930

Drag prieten,

Îți scriu aceste rânduri într-o cafea oarecare din capitală, deoarece acasă e frig și, bolnav cum sunt acum, mi-e peste puțină să citesc ceva, mai cu seamă în frig. Biblioteca fiind închisă duminică, mă simt silit a pierde timpul privind în gol, ca orice haimana indolentă, care pretextează cine mai știe ce contemplație melancolică a vieții.

Faptul acesta, că viața nu-mi oferă nici o condiție de existență burgheză, că nu-mi oferă nici o închidere în vreun cadru rigid și insurmontabil, care să-mi oprească priza directă asupra vieții –, acest fapt, zic, pe lângă neajunsurile lui, prezintă, pentru mine, anumite caractere de trăire fecundă. Dacă-mi pot asuma vreun merit, vreo calitate personală, atunci nu poate fi alta decât o vie simțire a realității, prin eliminarea oricărei iluzionări. Personal nu admit idealuri, nici reverii, nici exaltări. Găsesc mult mai sublim faptul unei observări reale a vieții, decât exaltarea puerilă. Niciodată nu m-am putut încadra în tipul activ și pasional; mi-a plăcut mult mai mult tipul contemplativ și rece. Unii spun că e un rău a fi așa. Puțin mă interesează, din moment ce mie îmi vine bine în felul acesta. Și apoi, nu este oare o fatalitate a te simți încadrat într-o structură caracterologică specifică?

Pentru mine, totul se reduce la înțelegerea vieții. Or, pentru aceasta se cere o existență mai puțin burgheză, un suflet care se zbuciumă și care suferă, care suferă intens, care trăiește viața privind-o în același timp etc....

Ți-am spus odată că idealul meu ar fi o antropologie, care să nu cuprindă atât date științifice, cât mai mult o încercare de caracterologie. Aceasta este o dorință pe care ar fi imposibil să o realizez curând; numai după ce ai avea o experiență bogată a vieții, ai putea risca o asemenea întreprindere. De prezent mă preocupă numai probleme de filosofie pură: spațiu, timp, cauzalitate, număr etc.... cari au devenit pentru mine deosebit de simpatice. Am renunțat categoric la orice filosofie sentimentală, la preocupări fragmentare și sterile, cari nu duc decât la lamentații asupra vieții și la exclamații patetice. Lucrurile „aride” capătă un viu conținut de viață prin preocuparea intensă cu ele. După mine, cel mai bun mijloc de a învinge melancolia este recurgerea la probleme abstracte și impersonale. Este o metodă admirabilă de a trece peste asperitățile vieții și a-ți uita de toate insuficiențele unei existențe individuale. Filosofia pe care am făcut-o până acuma n-a fost propriu-zis filosofie. Fiindcă a spune că viața este dinamism, că este tensiune, că este avânt sau că este rea sau bună nu este a face filosofie. Acestea sunt simple exclamații sau aprecieri cari nu trebuiesc făcute decât la capătul unor cercetări. Când ți-e scârbă de viață nu trebuie să recurgi la Baudelaire, ci la un studiu al lui Leibniz, bunăoară, asupra întinderii sau la critica principiului cauzalității la Hume, iar dacă vrei ceva și mai interesant, la argumentele lui Zenon împotriva mișcării. Aceste lucruri le spun din experiență proprie. Căci, cum vrei să combați tristețea prin tristețe, cum vrei să lupți împotriva ei prin poezie? Deși paradoxal, trebuie să ți-o spun că, după mine, oamenii triști ar trebui să se ocupe cu matematicile, nu cu poezia. Numai obiectivitatea matematicii poate învinge subiectivismul inspirației poetice sau lirismul tristeții: tot de aceea am încetat demult să mai citesc cărți cu probleme sociale, cari mă anarhizează în mod total. Odată va trebui să reiau lectura lor. Și aceasta va fi numai după ce îmi voi fi precizat anumite lucruri în domeniul metafizicii, asupra căreia am mari îndoieli, și al cărei viitor este cu totul problematic.

Ceea ce te rog eu este să-mi scrii mai mult despre oameni și despre orientările tale intime în domeniul filosofic. Vezi, eu am renunțat la teorie pentru amănunte, cari, dacă nu sunt importante, sunt cel puțin interesante.

Cu drag,
Emil Cioran

Str. Pictor Grigorescu 5
Căm[inul] Stănescu
București I

Iar din următoarele scrisori, câteva mărturisiri care îl prefigurează și îl virtualizează pe Cioran din întreaga lui viață și operă, totdeodată.

„Este mult tragic în viața chinuită de probleme inactuale. Noi, aceștia cari ne ocupăm cu filosofia, fiindcă n-avem nici o perspectivă practică, să avem cel puțin satisfacția că nu ne pierdem timpul discutând probleme cari astăzi, pe lângă faptul că nu interesează deloc, sunt lipsite, în plus, și de acel conținut proaspăt, care, singur, poate, în momente de melancolie, să ne învioreze conștiința.

Fiindcă fu vorba de Universitate, trebuie să-ți comunic că eu am rupt orice legătură cu această instituție. Când mă duc, o fac din vreo strictă obligație oficială de a mă interesa de ceva. De altfel, cursurile de la filosofie nu le urmăresc absolut deloc. (...) La facultate se discută niște lucruri atât de plictisitoare, încât te apucă disperarea când te gândești” (p. 991);

„Cum o să înțelegă un om cu conștiința rurală probleme cari se pun la agonia civilizațiilor?” (p. 992);

„La vârsta mea, puțini cunosc ceea ce înseamnă boala și durerea. Poate din acest motiv eu pricep unele lucruri mai bine decât alții. Suferința te pune vecinic în fața vieții, te scoate din spontan și irațional, reducându-te la o făptură prin excelență contemplativă. Trebuie să ți-o mărturisesc sincer: pentru mine, starea aceasta constituie un element de mândrie. Când vorbesc de o anumită superioritate personală față de alții, când critic și batjocoresc, nu mă gândesc, niciodată, la o cultură oarecare câștigată din cărți, rezultată din efort și ambiție, ci doar la acest spor de înțelegere, care nu pleacă din lectură, ci din simțire, nu din cunoștințe multiple, ci din trăire adâncă. A te lăuda că ai citit mai multe cărți decât altul este o infatuație, dar a te lăuda că înțelegi mai mult decât altul este a te situa într-o poziție corectă” (p. 993–994);

„Cea mai mare repulsie mi-o provoacă cercetătorii cari se limitează la o simplă rezumare. O monografie trebuie să judece un sistem sau o personalitate plasându-se *în afară* de cadrul sistemului, pentru a avea perspectiva necesară aprecierii. Criteriul de orientare în fața unor astfel de realități trebuie să fie transcendent, iar nu imanent. Or, aproape toate monografiile se orientează după un criteriu imanent, fiindcă, zic autorii, el este singurul care să garanteze obiectivitatea” (p. 995);

„Sunt prea închis pentru ca să pot spune tot ce simt” (p. 995);

„Dacă vrei, tu poți reține unele din scrisorile ce ți le trimet (eu am făcut-o în ce te privește), nu doar că ar reprezenta vreo valoare, ferească Dumnezeu de așa închipuiri!, dar pentru că mai târziu ne va părea simpatic acest aer de melancolie și sinceritate, care neapărat sunt caracteristice pentru scrisorile noastre. Mai târziu, când vom îmbătrâni, vom scrie artificial și uscat” (p. 996);

„Te vei fi mirat, probabil, că de un timp am părăsit obiceiul de a comunica în scrisori anumite gânduri cari îmi sunt mie dragi, pentru niște simple comunicări banale. Faptul își are explicația în hotărârea ce am luat-o de a nu mai discuta filosofie cu absolut nimeni; aceasta nu însă din dispreț sau desconsiderare, ci din simplul motiv că nu-mi convin deloc discuțiile în care se manifestă nu atât distincția omului, cât ambiția de a fi întâiul. Or, eu, cum nu admit într-o discuție să fiu al doilea, prefer întâietății, câștigată prin violență și paradox, o distincție care-și primește eminența ei numai printr-o închidere interioară” (p. 996);

„Erudiția pervertește dispozițiile filosofice ale omului, îl istorizează și-l scoate din contemplația naivă, care este sursa creației filosofice” (p. 998);

„Eu nu fac filosofie, ci urmăresc doar să mă clarific asupra unor probleme, cari nu sunt numai de filosofie. De ce să-mi impun restricții? Normele n-au nici o valoare” (p. 998);

„Faptul că noi ne scriem numai despre problemele cari ne interesează pe noi înșine, cari vizează exclusiv stilul nostru interior, desigur că trebuie să aibă o semnificație. Eu o găsesc în faptul că fiecare din noi ține la el mai mult decât ceilalți oameni țin la ei înșiși. Acesta este, în definitiv, întreg substratul vieții interioare: o preocupare excesivă de neliniștile tale personale, care preocupare ia adesea formele unui narcisism interior.

Faptul că te torturezi și că gândești asupra acestor torturi se datorește unei iubiri dureroase pentru tine ca individ unic. Nu este deloc adevărat că omul privește cu regret luptele lui interioare; dacă totuși ar fi uneori cazul, aceasta înseamnă doar că ele au fost artificiale, rezultate dintr-o nepotrivire oarecare între ambițiile lui și condițiile exterioare. Atunci când însă tu simți acele lupte provenind din alcătuirea organică, din structura ta specifică, ele sunt obiectivări firești la cari nu poți renunța fără să renunți la tine” (p. 1001–1002);

„Un lucru este sigur: filosofie n-au dreptul să facă decât aceia cari la 20 de ani nu mai așteaptă mari surprize de la viață, cari sunt capabili de a se exercita în meditație contemplativă, trecând prin instabilitatea vârstei. Am multe momente în viața mea când mă gândesc că, stând cu picioarele în nisip și nedorind mari lucruri, s-ar putea înțelege mai mult. Dar pentru noi, modernii, contemplația a ajuns una cu moartea” (p. 1003).

Și s-ar mai putea continua și pe alte pagini.

Iată aici și un mozaic de concepte care se armonizează simfonic, cu talent filosofic și literar într-un stil propriu și specific cioranian: a trăi, melancolie, moarte, tristețe, disperare, ambiție, neliniște interioară, culmi ale tendințelor interioare ș.a.

În *Caietele* lui Cioran – cele ce s-au tipărit –, arar vine vorba despre Bucur Țincu.

În anii '80, Țincu traduce în limba română un interviu al lui Emil Cioran (tipărit în *Steaua*, în 1987).

S-a mai conservat și o altă serie de scrisori ale lui Cioran către Țincu, din anii 1970–1980 (întâmplător, simplă coincidență: tot 12).

Acestea sunt de la o altă vârstă a lui Cioran – de la 60 și 70 de ani. Ele nu mai prezintă o importanță ideatică deosebită – întrucât Cioran este *altul* și întrucât Bucur Țincu a suferit un grav accident, în urma căruia i s-a amputat un picior. Întreagă această serie a corespondenței se învâрте în jurul mirificei copilării, cu îmbărbătări și urări de revenire la o viață cât de cât normală, precum și cu informații despre colegi de liceu ori despre Petre Tuțea.

Atunci când și această corespondență va fi adunată în ediția de *Opere* în timpul rotitor, împreună cu celelalte scrisori ale parizianului, vom avea conturat și un alt profil spiritual al lui Emil Cioran, cel din ultimele două decenii de viață.

Optimist incurabil fiind, sper să se recupereze și corespondența din anii '70 a lui Bucur Țincu înspre Cioran, pentru ca un alt cercetător să ne depene, pe-ndelete și cu talent literar, filosofic și științific, frumoasa relație de prietenie dintre Emil Cioran și Bucur Țincu.